

Tednik Učiteljski Tovariš.

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Štev. 34.

V Ljubljani, 23. velikega srpana 1907.

XLVII. leto.

„Učiteljski Tovariš“ izhaja vsak petek. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje. Vse leto stoji 8 K, pol leta 4 K, četrt leta 2 K. Posamezna številka 16 h. Spise je pošiljati samo na naslov: Uredništvo „Učiteljskega Tovariša“ v Idriji. Naročnino prejema Francišek Črnagoj, nadučitelj v Ljubljani (Barje). — Vse pošiljatve naj se pošiljajo franko. — Rokopisov ne vračamo. — Za oznanila je plačati od dvostopne petit-vrste po 20 h, če se oznanilo tiska enkrat; po 18 h, če se tiska dvakrat, in po 16 h, če se tiska trikrat; če se večkrat tiska, znaten popust. Oznanila sprejema „Učiteljska tiskarna“. Priloge poleg poštnine 6 K.

Nekaj misli k skupščini v Radovljici.

I. Učitelji naj postanejo uradniki 8. — 11. činovnega razreda s povsem istimi pravicami do pokojnine, do raznih doklad, in tudi do — uniforme.

II. Učiteljice so enakopravne z učitelji. Proč s celibatom tovarišic! Proč pa tudi neopravičljiva mlačnost do skupnega dela!

III. Vsak slovenski učitelj in slovenska učiteljica mora biti član „Zaveze“ ter podpirati vsestransko njeno delovanje. Kdor ni član iz brezbriznosti ali celo nasprotstva, naj se ignorira vsepovsod.

IV. „Slomškarija“ je največja sramota slovenskega učiteljstva. Člani imenovanega protiučiteljskega društva ponižujejo, računajoč na momentani položaj v deželi, s svojim vedenjem napram duhovništvu samostojnost in ugled celokupnega učiteljstva. Ogibljimo se vsepovsod nevarnih pismonoš!

V. Delokrog krajnih šolskih svetov naj se zakonitim potom omeji. Proč s krajnimi šolskimi nadzorniki, proč s to, učiteljski ugled tako ponižujočo napravo. Učila naj preskrbujejo vsem šolam okrajni šolski sveti. Krajni šolski sveti naj nimajo nikake pravice do terno-predlogov.

VI. Proč s tajnimi kvalifikacijami! Proč z nadzorovanjem predpisanih verskih vaj! Proč s korporativnimi sprejemi raznih duhovniških avtoritet! Umazana cunjica — predpodoba smrdljivega „Domoljuba“ — ki je vihrala za neke okrajne učiteljske skupščine na Gorenjskem s farovškega hleva — naj ostane v večnem spominu! Učiteljstvo naj skrbi, da se državni poslanec dr. Žitnik, ki s svojo imuniteto krije „Domoljubove“ lumparije, vsepovsod po deželi sprejema s primerno slovesnostjo.

VII. Srčna hvala zastopnikom učiteljstva v okrajnih šolskih svetih, ki se zavedajo svoje dolžnosti. Zahtevamo vsakoletnega poročila o delovanju! Kadar gre za krivično ali pa pretirano ustrahovanje učiteljstva, je uporabljati vse moči, tudi o b s t r u k c i j o, v korist prizadetega kolega. V okrajnih šolskih svetih morajo biti učitelji neustrašni, neuklonljivi zagovorniki. Kdor je lasten koristolovec, kdor je vdani kavalir navzgor — proč z njim!

VIII. „Zaveza“ naj nemudoma ukrene vse potrebno, da se bodo vršili že s prihodnjim šolskim letom redni večerni sestanki učiteljstva z učiteljskimi kandidati višjih letnikov. Ti večeri naj bi seznanjali prihodnje kolege naše s spretnim uradovanjem v šoli, poučili pa naj bi jih tudi o vsem, kar je učitelju nujno potreba vedeti za uspešno izvenšolsko delo. Kako se ustanovi

zadruga, posojilnica, bralno in pevsko društvo — vse to bi moral imeti učitelj v malem mezineu. Učiteljska centrala v Ljubljani naj ima v pregledu na podlagi zanesljivih dat gospodarski in politični položaj vsake šolske občine. Ko bi absolvirani učiteljskiščenik dobil gotovo mesto, bi se ga seznanilo natančno z razmerami dotičnega kraja, ter mu lahko tudi nasvetovalo — vpoštevajoč lokalni položaj dotične šolske občine — kako in na kakšen način prispe najlažje do — zasnovanih smotrov.

Koroške šolske razmere.

(Glas s Koroškega.)

31. številko Vašega cenjenega lista sem čital z velikim zanimanjem in to zaradi člankov o koroških šolskih razmerah in o naši šolski družbi. Dajte, gospod urednik, da še jaz izpregovorim nekaj malega o tej zadevi. Mislim, da sem kot koroški učitelj v to poklican. Nečem obširneje razpravljati o notranji uredbi utrakvističnih šol; saj ste svoj čas prijavili v Svojem cenjenem listu vrlo instruktiven članek, ki je izborno slikal vladajoči šolski sistem ter se o njem izrekla uničujoča sodba. Kdor pozna Prešernov Abecednik, ki služi na utrakvističnih šolah kot začetnica, ta se ne bo čudil, če izjavim, da je evropski škandal, da je v dvajsetem stoletju na ljudskih šolah v rabi taka knjiga. Skoro dve leti se začetniki ne učijo in ne čitajo nič drugega kot abecedo in suhoparnih stavkov. Uboga slovenska deca! Za to dejstvo ne vedo samo učitelji, ampak tudi šolske oblasti. A zakaj knjige ne izbacemo iz šol, zakaj ne uvedejo za nemški pouk Schreiner-Bezjakovih vadnic, ki bi mu zagotovile boljše uspehe, nego jih ima danes, ko je do skrajnosti verbalističen in neploden! Stvar je ta: Ako se uvede za nemščino moderna nazorna metoda, se mora nemški pouk strogo ločiti od slovenskega, in dočim je danes slovenščina tudi na nižji stopnji služila zgolj za tolmača pri nemškem pouku, bi se morala uvesti slovenska začetnica, in slovenščina bi prišla vsaj na nižji stopnji kolikortoliko do veljave. To pa seveda ne sme biti!

Danes se slovenščina smatra zgolj kot potrebno zlo in se od tretjega šolskega leta več ne uvaža. Še tiste tri slovenske ure, o katerih je zadnjič člankar govoril, so le bolj na papirju, ker se slovenščina na večini šol ne poučuje.

Istina je, da si ugodnejšega časa od sedanjega ne moremo želeti za strnoglavljenje vladajočega šolskega sistema, ako bi prvič bila mogoča skupna akcija vseh slovenskih krajnih šolskih svetov in drugič, ako bi imeli dovolj slovenskih učiteljev b r e z

katerih je bistvena prememba sedanjih šolskih razmer iluzorična.

Tega niso uvaževali do zadnjega časa slovenski voditelji. Skrbeli niso za naraščaj slovenskih učiteljev in vrhutega so s svojo, šoli sovražno politiko marsikaterega, prej narodnega učitelja pregnali v nasprotni tabor. Da je to očitano opravičeno, navajamo kot pričo slovensko glasilo „Mir“, ki posebno v prejšnjih letih ni zaostajal za „Domoljubom“, kar se tiče blatenja novodobne šole in učiteljstva. Še danes se zgodi, da „Mir“ okreca kaknega slovenskega učitelja, kakor da bi še ne imel dovolj težavnega stališča. Naj pribijemo na tem mestu tudi fakt, da ga ni bilo skoraj zborovanja, na katerem je govoril Grafenauer, da bi ne bil zabavljajl čez učiteljstvo in šolo. Vseeno kažejo znamenja, da se bo polagoma glede učiteljev na bolje izpremenilo.

Da bi le slovenska javnost prišla kmalu do spoznanja o važnosti učiteljskega vprašanja na obmejnih krajih! En sam učitelj, najsi je tudi na utrakvistični t. j. nemški šoli, za narodno vzgojo mladine lahko več stori nego kaka večrazredna samostanska šola s slovenskim učnim jezikom. To svojo trditev bi lahko podprl, če treba, s fakti. Danes imamo na Koroškem kako desetorico narodno zavednih učiteljev, in sicer so to samo mladi možje.

Slovenski učitelj-novinec ima danes dosti lažje stališče, nego ga je imel doslej, ker dobi zaslonbo v omenjenih tovariših in ni se toliko bati, da se potuji, ako je količkaj značajan. Zato pa mora biti naloga vseh narodnih činiteljev, da skrbje za narodni naraščaj učiteljski in da z gmotnimi podporami omogočijo čim večjemu številu dijakov pohajati učiteljišče. V doglednem času bi lahko imeli lepo število narodnih učiteljev in s tem bi se šele pričel pravi narodni preporod koroških Slovencev.

Resnica je, da so v zadnjih letih začeli vodilni slovenski krogi uvidevati važnost in potrebo slovenskega učiteljskega naraščaja in so v ta namen ustanovili podporno društvo za učiteljiščenike „Učiteljski dom“. Pri vsi požrtvovalnosti koroških rodoljubov vendar sredstva tega društva ne zadostujejo. Žalibog je društveno vodstvo popolnoma klerikalno ter si v prvi vrsti prizadeva, vzgojiti dijake v slepe klerikalne privržence. K sreči se mu to doslej ni posrečilo; dejanske razmere mladega učitelja

prekmalu pouče, da je klerikalizem njegov najzagrizenejši nasprotnik, ki mu greni in otežuje po možnosti učiteljevanje.

Ker so torej naše lastne moči preslabe, moramo zahtevati od izvenkoroških Slovencev, da nam v našem eksistentičnem boju čim izdatneje priskočijo na pomoč. V prvi vrsti je v to poklicana naša šolska družba, ki je hkrati edino vseslovensko obrambno društvo. Upamo, da bodo društveni dohodki po težko pričakovani modernizaciji, ki smo jo z veseljem pozdravili vsi napredni koroški Slovenci, znatno povečali, da bo družba za podporo učiteljev in učiteljskega naraščaja kaj več storila kot doslej.

Kakor dobro tudi uvidevam važnost družbinih šol v obmejnih krajih, vendar trdim, da bi se denar, ki se porabi za zgradbo družbinih šol samostanskega značaja, mnogo mnogo boljše obrestoval, ako bi se uporabljal v gorenjem smislu. Ni ga izlahka na Koroškem nemčurskega učitelja, ki bi ne bil kdaj prejel judeževih grošev od „Schulvereina“ ali „Südmarke“. Mlad učitelj je spričo svoje pičle začetne plače le prepogosto v denarnih zadregah — pa mu priskočijo na „pomoč“ — in vezan je za vse življenje.

Kaj pa slovenski učitelj? Ali ga dajo v Nemce, ali pa ga namestijo na kakí zakotni utrakvistični enorazrednici — pravi mučilnici za učitelja in otroka — tam se naj kisa leta in leta. Na večrazrednicah se mu takisto ne godi dobro, ker ga tovariši ne marajo in mu polena mečejo pred noge. V narodu samem tudi nima potrebne zaslonbe, ker je le-ta — v veliki meri po zaslugi slovenskega glasila „Mira“ in političnih voditeljev duhovnikov — šoli neprijazen, kar tudi slovenski učitelj občuti. Ako želi slovenski učitelj slovenskih knjig in časopisov za deco, mora poseči v lastni žep — pri 66 K je to težka stvar — ker krajni šolski sveti za take „nepotrebne“ namene nimajo denarja na razpolago.

Kako lahko in hvaležno bi bilo, ko bi šolska družba prišla na pomoč; seveda ne s takim dolgočasnim čtivom, kakor ga je doslej zalagala. Kar je družba do danes storila za slovenske učiteljiščenike in učitelje, je še manj kot nič.

Pač pa ni poedin slučaj, da se je ob priliki podružničnih zborovanj na tak način udrihalo čez šolo in učiteljstvo, da je morala navzočega slovenskega učitelja oblit rdečica sramu. Kaj čuda, če smatrajo na Koroškem napredni učitelji, ne izvzemši

Še nekaj besed k Burgarjevi knjigi „Simon Gregorčič“.

Z veliko napetostjo sem pričakoval, kaj bodo kritiki pisali o Burgarjevi zgoraj imenovani knjigi, na katero me je že prej bil opozoril moj ožji rojak, velec. g. e. kr. notar Gruntar, Gregorčičev intimni prijatelj in dobrotnik. Bil sem nekako razočaran, ker knjiga se je vse preveč bagatelizirala in celo „Ljubljanski Zvon“ ji je posvetil le malo vrstic. In vendar bi se dala sicer hvalevredna knjiga po umni kritiki še v marsičem izpopolniti. Jaz hočem ob kratkem omeniti le nekaj točk.

1.) Škoda, da g. pisatelj ni sprejel v knjigo tudi Aškerčeve krasne in značilne pesmi „O Gregorčičevi smrti“ ter satire pesnikove dr. M., kateri pesmi je prinesel v podlistku „Sl. N.“. Vsaj omenil naj bi bil ti dve pesmi! Mogoče pa ji je namenoma izpustil, hoteč „vplivati pomirjevalno“.

2.) V knjigi ne nahajam dejstva, da je Stritar ponujal Gregorčiču prosto hrano in stanovanje, če bi prišel na Dunaj klasičnega jezikoslovja se učiti. To je bilo menda l. 1870., ko je pričel izhajati „Dun. Zvon“ in je Stritar spoznal Gregorčičev izredni talent.

Kot kaplan se je Gregorčič vpisal bil na modroslovni fakulteti, a kasneje je vpisovanje opustil. Zakaj, to nam pove njegovo na str. 82. natisnjeno pismo. Zanimivo bi bilo izvedeti, zakaj sta se oba pesnika (Stritar in Gregorčič) kasneje nekako ohladila ter se odtujila drug drugemu. Burgar sicer omenja na str. 17.: „da je bila nastala v letu 1884. med njima neka „mala“ neskladnost zaradi političnih okoliščin“; a to ne zadošča čitatelju. Mene vsaj je iznenadilo, da o priliki, ko je Stritar praznoval svojo 70 letnico v Ljubljani, Gregorčiča ni bilo blizu! Takrat se je ponujala izborna prilika, da bi se bila odlična pesnika spoznala tudi po licu.

3.) Podpišem Burgarjev stavek (na str. 76.): „Pa hotel je biti prost (namreč Gregorčič) in ni sprejel službe, koji ni bil kos“. Sodim, da Gregorčiču ni bilo dosti do duhovske kariere; zato nadarjeni mož še župnijskega izpita ni delal. Ponujali so mu vendar — relata refero — katehetsko službo na goriški vadnici, na realki, gimnaziji, na učiteljišču, baje mu je bil na ponudbo celo kanonikat, a odklonil je vse; „ostal je kaplan vse svoje življenje“, kakor omenja Burgar na str. 96. svoje knjige. Morda se je tudi bal, težavnejše službe in ker je bil bolehen, saj mi je sam pravil, da je

slovenskih, družbo kot klerikalno in šoli nasprotno. Dal Bog, da bi to naziranje v bodoče ne bilo več utemeljeno in da bi družba krenila sedaj na nova pota napredka in pravega narodnega delovanja.

Odkrita beseda o naši šolski družbi v 31. številki Vašega cenjenega lista je bila kakor nalašč za nas zapisana, in Korošci imamo v prvi vrsti povod z veseljem pozdraviti izvolitev novega družbenega odbora, ki bo gotovo opravičil nade, ki jih stavimo vanj glede bodočega intenzivnejšega družbinega delovanja v prid koroških Slovencev.

Nesloga med goriškim učiteljstvom.

(Z Goriškega.)

Učiteljstvo na Goriškem se je jako lepo organizovalo. Poleg okrajnih društev imamo tudi važno deželno društvo za obe narodnosti, za katero si je pridobil velikih zaslug tovariš Bajta. Žal, da ne uspevajo posamezna društva tako, kakor bi morala. Da nastajajo difference med društveniki deželnega društva, je naravno, zakaj v celi deželi ni nobene take organizacije za člane obeh narodnosti, kakor je deželno naše društvo. Razmere med obema narodoma so pač tako napete, da je skupno delovanje jako težavno.

Celo prepotrebno c. kr. kmetijsko društvo, ki živi ob izdatni podpori vlade iz državnih sredstev in ki je bilo ustanovljeno za vso deželo, je prenehalo biti skupno, in smo si Slovenci morali ustanoviti svoje posebno društvo.

Vsestransko taktnemu postopanju sedanjega predsednika Bajta se je zahvaliti, da ni prišlo do ločitve v deželnem društvu, ki zamore še mnogo koristiti našemu stanu. Naj bi se tudi v prihodnje ognilo vsemu, kar nas loči, ter iskalo samo tega, kar nas združuje. Težak je bil porod deželnega društva, ki edino reprezentuje celokupno učiteljstvo naše dežele; ložji bi bil razdor in propast, pred katerim svarimo.

A tudi v okrajnih društvihi ni vse zlato, kar se sveti. Znane so difference med društveniki posebno v enem okrajnem društvu. Neiskrenost, nekoledialnost in, recimo, ljubosumnost je le prevečkrat poganjala pregloboke korenike v tem društvu. Zaraditega ni imelo naše društvo tiste privlačnosti, ki bi jo moralo imeti za vse učiteljstvo obširnega okraja. To je

bilo dalo povod, da se je bilo društvo preustrojilo s podružnicami. A še preden se je bilo pričelo delovanje na podlagi podružnic, se je pokazalo, da so napoti ravno one zapreke kakor poprej; namesto da bi odstranili nedostatke, namesto da bi zdravili rane, se je zavilo podružnicam s silo vrat, ter se društvo preustrojilo brez podružnic in začelo, oziroma nadaljevalo se je po starem, razoranem kolovozu.

Netaktnost se je zagrešila pri onem zborovanju v Gorici, kjer se je hotelo ubiti enega najbolj delavnega tovariša, društvenika Bajta, postavivši ga na sramotilni oder pred vsem društvom, in sicer zaradi stvari, ki ne spadajo kot take v društveni občni zbor. Tovariši, odborniki našega društva, sodite trezno in spoznati morate, da ste se hudo pregrešili nad tovarišem, ki je posvetil velik del svojih moči v prid našemu stanu.

Videli ste, slišali ste, da je bilo učiteljstvo precej drugih misli nego napadaleci, a so večinoma molče in z občudovanjem gledali prizor, kakršni naj se več ne ponavljajo med nami, ako sploh še upamo na složno, skupno delovanje v našem društvu. Le Jobove, hotel sem reči Bajtove, potrpežljivosti je trebalo, da se ni razdor dosegel takoj po onem napadu. Marsikomu se je utrdilo prepričanje, da tako ne more dalje. Danes mene, juri tebe, si je mislil mnogi tovariš.

Znano je pač, da ločijo učiteljstvo tudi strankarski, politički boji. Politiško mišljenje med nami je različno, temu ne more nihče oporekati. Jasno so pokazale in dokazale to tudi zadnje državnozbornske volitve. Na zunaj, pri društvenih zborovanjih n. pr. je figuriral marsikateri učitelj kot naprednjak; na volišču pa je oddal glasovnico za klerikalnega kandidata. Ali je pri takih razmerah čudno, ako je šel mnogi tovariš še korak nazaj ter celo agitiral za klerikalno stranko? Glasilo slovenskega učiteljstva „Učit. Tov.“ se bojuje proti klerikalizmu z občudovanja vredno doslednostjo; voditelji posameznih društev „Zaveze“ pa delajo proti nasvetom in dokazom svojega glasila. Pač nezdrave razmere!

Le naravno je, da je opazoval nasprotnik nezdrave naše razmere ter poizkušil zasejati med nas seme še večjega, načelnega razdora, preko katerega ni prehoda k skupnemu delovanju.

Že pred leti so poizkusili nasprotniki našega stanu z ustanovitvijo „Slomškove zveze“ v Gorici. Naskok se ni posrečil

pogosteje šel v posteljo nego h kosilu, ko se je ob opoldanji vročini vračal v Rihenberg z Brja, kjer je poučeval krščanski nauk.

4.) Izredna je bila Gregorčičeva gostoljubnost. Posebno, ko je bival na Gradišču, so se ljudje kar zgrinjali k njemu. Takrat sem ga posetil tudi jaz z dvema tovarišema. Bilo je to nekega popoldne za časa, ko sem bil izdal svojo „Slovensko zgodovino o slov. ljudski šoli“. — „Osem dan zaporedoma imam obiske“, je dejal, ko smo se mu poklonili. „Včeraj je bil tukaj prof. dr. K. Glaser“. — Ko se jaz izgovarjam, da smo prišli le za hip, želeč poznati pesnika-ljubljence tudi po licu, me zavrne: „Ne, ne, le ostanite, jako ljubo mi je, da ste prišli. Prav želel sem si, poznati Vas, g. Leban! Z Vašim blagopokojnim bratom Avgustom sva si bila prijatelja. Oh, škoda zanj!“ — A v tem je že „Cilka“ (kuharica Gregorčičeva) postavila na mizo liter vina, šunke in kruha. Posedemo okrog mize in pesnik je z zanimanjem poslušal moja pojasnila, s kakimi težavami sem se imel boriti, spisujoč omenjeno knjigo, ker je bilo gotovih podatkov prav težko dobiti itd. Pesnik je takrat nosil še dolge lase, ki so mu segali do tilnika. Poslušajoč naše govorjenje, si je zdajpazdaj zakril obraz z rokami, a kmalu jih spet odmaknil, natočil vsem ter nas bodril: „Pijte, gospodje,

pijte!“ Ko smo bili spravili pod kapo že drugi liter, pokliče Cilko. „Cilka, stopi h krčmarju po en liter!“ — Jaz ugovarjam, da je dosti, a pesnik me zavrne: „Le pustite, g. Leban, zdi se mi, da je krčmarjevo vino za spoznanje boljše od mojega!“ —

Sicer bom o tem posetu obširneje pisal drugje. Za danes povem le še, da nam je z otročjo veselostjo kazal srebrni tintnik in zlato pero, kar je vse bil dobil v dar od goriških Slovencev.

Ko smo se poslavljali, je mene še nekoliko zadržal. In bodreč me k daljnemu delovanju, mi je krepko stisnil roko in — solza mu je zalesketala v očesu... Ne pozabim tega trenutka svoj živi dan!...

5.) Burger piše na str. 91.: „Gregorčičeva ljubezen do ženstva je bila samo idealna, taka, ki jo je lahko porabil v poeziji“. Jaz sem mnenja, da bi bilo treba v to stvar — posvetiti. V tem oziru bi nam morebiti lahko osobni prijatelj pesnikov, g. notar Ignacij Gruntar, povedal kaj več. Meni se nemogoče zdi, da bi ob sami idealni ljubezni mogel kdo podati tako krasnih pesmi, kakršne so Gregorčičeve erotične! Sodim, da je moral pesnik imeti vsekako kak ženski „vzor“,